

Bakgrunnsmateriale for *Frosset* av Bryony Lavery

Premiere på Trøndelag Teaters Gamle Scene fredag 8. januar 2010.

Handlingsreferat

De tre personene vi møter i denne forestillingen har i utgangspunktet ingenting med hverandre å gjøre, men på grunn av en forferdelig forbrytelse flettes livene deres sammen.

Nancy hadde en gang to døtre. Nå har hun bare én. Den av døtrene som hun mistet, Rhona, forsvant en vakker sommerdag og ingen vet hva som skjedde med henne. I tyve år kjemper Nancy for å holde liv i håpet om at Rhona vil dukke opp i god behold igjen, helt til hun en dag blir bedt om å dra til politistasjonen fordi politiet har arrestert en mann som har tilstått å ha drept datteren hennes.

Ralph er et ordensmenneske. Han arkiverer og organiserer barnepornofilmene sine etter et pinlig nøyaktig system, og han planlegger ethvert overfall og drap etter en stram rutine. Han er en profesjonell pedofil og massekiller. Men en dag gjør han en feil, og blir arrestert. For å unngå at politiet skal rote i systemet hans tilstår han alle drapene med det samme. Han er ikke lei for det han har gjort. Det eneste han er lei for er at det han har gjort er ulovlig.

Agnetha jobber med en doktoravhandling som handler om massekillerens natur. Hun forsøker å finne ut om det er medfødte, fysiologiske kjennetegn ved mennesker som blir massekillere. Er ondskap medfødt, eller er det noe som utvikles over tid? Skal forbrytere straffes eller behandles?

På grunn av det som skjer med Rhona tvinges Nancy, Ralph og Agnetha til å forholde seg til hverandre. Forestillingen handler om hva som skjer med disse tre menneskene når de blir tvunget til møte hverandre og den brutale virkeligheten.

Om Bryony Lavery

Bryony Lavery (født 1947) begynte sin karriere i teatret som skuespiller, men har etter hvert blitt en av Storbritannias mest anerkjente dramatikere. Siden 1976 har hun skrevet over femti teaterstykker, og "Frosset" fra 1998 er en av hennes aller største suksesser.

Det ligger et enormt research-arbeide bak manuskriptet "Frosset". Lavery sier selv at hun aldri ville ha greid å skrive stykket før hun hadde truffet mennesker som hadde opplevd

det samme traumet som Nancy, og likevel greid å komme seg videre i livet. Det er dette Nancy gjør i løpet av forestillingen; hun er et ordinært menneske som utviser ekstraordinært mot.

Bryony Lavery skriver intelligent dramatik. Til tross for at tematikken er sårbar og tabubelagt skriver hun usentimentalt, og ikke uten humor. I mye av det hun skriver ligger det en feministisk undertone. "Frosset" var det mest spilte teaterstykket i USA i 2006, og manuskriptet har vunnet flere priser.

Om *Frosset* på Trøndelag Teater

I vår produksjon av Bryony Laverys "Frosset" foretar tre skuespillere hvert sitt dypdykk ned i den menneskelige psyke. Mona Jacobsen, som spiller Nancy, må forsøke å lete frem følelser i seg selv som vi ellers håper vi aldri vil få kjennskap til. Trond Peter Stamsø Munch, som spiller Ralph, skal forsøke å gi kropp og liv til forbryteren, mens Wenche Strømdahl, som spiller Agnetha, skal representere fagpsykiatriens håpløse forsøk på å behandle forbryteren. Det er Rita Abrahamsen som regisserer forestillingen. Rita er utdannet sceneinstruktør i Storbritannia, og hun er en av Trondheims mest erfarne regissører med en lang rekke produksjoner bak seg. Scenografien i forestillingen, som gjenspeiler et kaldt, klinisk og frosset indre landskap, er laget av Åse Hegrenes.

Vi på Trøndelag Teater har verken ambisjoner om eller forutsetninger til å "forklare" vårt publikum hvordan en pedofil masse-morder blir til, eller hvordan det føles å miste sitt barn til et slikt menneske. Men vi håper og tror at vi med denne forestillingen kan være med på å sette en del tabubelagte spørsmål på dagsorden. For utrolig nok så er det slik at vold mot barn, og ikke minst barnemord, er et neglisjert område i norsk strafferett. Det finnes ingen oversikt over hvor mange norske barn som dør under mystiske omstendigheter hvert år. Vold mot barn og seksuelt misbruk av barn er heller ikke noe man snakker om i skolen, for på den måten å lære barna at det er lov å si ifra. Det finnes utallige eksempler på at økonomisk kriminalitet og vinningsforbrytelser straffes høyere enn vold mot barn og incest. Et annet spørsmål dette stykket kan aktualisere er hvordan forbryteren står i sentrum for oppmerksomheten, mens offeret, eller offerets pårørende, gjerne må kjempe for å bli sett. Hvorfor finnes det et utall kriminologer, men nesten ingen victimologer?

Med denne forestillingen ønsker vi å sette fokus på en tematikk som folk helst ikke vil tenke på. Vi forventer oss med andre ord ingen kassasuksess. Men vi har til hensikt å lage en

sterk forestilling om menneskets mørkeste sider og evne til å tilpasse seg og akseptere en uutholdelig virkelighet for å kunne gå videre i livet.

Tema og konflikt

Tema for vår forestilling er hevn, hat, sorg, tilgivelse og helbredelse, samt hvordan lære seg å holde ut det uutholdelige. Forestillingen er en klinisk undersøkelse av menneskesinnet, med særlig fokus på menneskets evne til å føle sympati, antipati og empati. Spørsmålet om forbrytelsen som konsekvens av sykdom kontra forbrytelsen som konsekvens av ondskap er sentralt. Underveis i prosessen har vi hatt flere samtaler om dette temaet med en spesialist i psykiatri. Hans analyse av Ralph sier at Ralph har en tvangspregget personlighetsforstyrrelse og dårlig impuls kontroll, men at han etter all sannsynlighet er tilregnelig, og ville ha blitt dømt som tilregnelig i en rettssak.

Det store spørsmålet i enhver sak av denne typen er hva man skal gjøre med forbryteren. En forbryter av Ralphs kaliber er et samfunnsproblem fordi forbrytelsen han har gjort ikke automatisk gjør at man kan slutte å behandle ham som et menneske. Psykiatrisk behandling av forbrytere med personlighetsforstyrrelser er heller ikke uproblematisk, for forskning viser at om lag 1/3 ikke får bedre psykisk helse av behandlingen, de bruker den tvert imot til å bli enda mer profesjonelle forbrytere. Av de resterende forbryterne er det omtrent 1/3 som blir bedre, mens den siste tredjedelen er helt upåvirket av behandlingen. Alt dette er konflikter vi forsøker å utforske i forestillingen.

Utvalgte scener som illustrerer konflikt:

(Utdrag fra Scene 12; "Fint å være her")

AGNETHA

"Seriemord – Kan Det Tilgis"

og det er en nøye gjennomgang av forskjellen

på forbrytelse som ondskap

og forbrytelse som sykdom

Jeg bygger forskningen min på

en psykiatrisk og en nevrologisk studie av

den kriminelle hjernen ledet av meg selv og mine kolleger

i løpet av min periode som Amex-Suntori professor i psykiatri
ved det medisinske fakultet ved New York University...

ok

de personlige greiene....

Jeg heter Dr. Agnetha Gottmundsdottir...

Mine forfedre kom til Amerika

fra en liten frosset veldig kald nediset

plass som mesteparten av tiden lever med

ugjennomtrengelig mørke.....

så jeg går ut i fra at det er mine islandske gener som ønsker å ta

meg selv og dere, med i avhandlingen min...

for å utforske nettopp et slikt dypfrosset sted....

Men jeg er en *psykiatrisk* oppdagelsesreisende,

så min utvalgte ekspedisjon er....

Det Arktiske islagte havet som er.....

den kriminelle hjernen

(Ralphs hode blir belyst som om det er en utstillingsgjenstand.)

La oss se

AGNETHA (forts.)

*(Hun går bort og står bak Ralph, peker på forskjellige steder på hodet hans,
men rører ikke. En fengselsbetjent står litt bortenfor.)*

Barken er det tykke laget med grå

substans i øverste del av alle

menneskehjerner

og hensikten med hjernebarken

og spesielt

den delen av barken som er

under pannen som heter

frontallappene

er å dempe impulsene som kommer
innenfra hjernen.

Barken og frontallappene
er der for å gi oss vurderingsevnen,
for å organisere oppførsel
og avgjørelser
for å lære oss og holde oss til
reglene for livet i hverdagen.

Mine Damer og Herrer...

Det er de som gjør oss til mennesker

Jeg har som mål å undersøke
hva som går galt med denne menneskeligheten....
som kan få enkelte individer til å fremstå som umenneskelige
ved å bruke data som er innhentet fra case studier
ledet av meg selv og kolleger
av menn som har fått dødsstraff
for sine kriminelle handlinger i løpet av de siste ti årene i USA
pluss mine fortløpende case studier her i England....
hvor dere selvfølgelig har avskaffet dødsstraffen.

Ralph Ian Wantage

er for øyelikket i Long Larton Maximum Security Prison
hvor han soner en livstidsdom uten mulighet for løslatelse
for bortføring, seksuelt overgrep
og mord på syv små piker
over en periode på tjue-en år....

(Lyset på Ralph utvider seg. Agnetha og Ralph er i samme rom.)

RALPH

Fitte.

AGNETHA

Doktor

La oss være høflige mot hverandre, hva?

RALPH

Jeg kan være høflig.

Jeg har manerer.

Jeg er en gentleman.

Åja

RALPH (forts.)

Åja

AGNETHA

Javel.

Fint.

(Ralph samtykker... overdreven imøtekommende bevegelse. Han lukter på henne mens hun måler hodet hans. Hun skriver.)

RALPH

Fitte.

AGNETHA

Nei.

Channel Nummer 19

og en mild skånsom såpe.

Slutt og vær farlig, Ralph.

RALPH

Hvis du vet hva jeg heter,

vet du hva jeg har gjort.

AGNETHA

Absolutt.

Kan du holde hendene fra hverandre

slik....

og spre fingrene...

fint...

(Han etterligner henne.)

Interessant tatovering.

RALPH

Ånei, dyktigdåsa.

Hva er du ute etter?

AGNETHA

Jeg ser etter ujevne,

rykkvise små bevegelser...

(Idet fingrene og armene hans rykker...)

aha

(Hun holder opp en finger, førtifem grader til venstre for ham.)

Kan du være så snill og la øynene dine

følge fingeren min?

(Øynene hans følger rykkvis.)

RALPH

Åh.....! Shite.

(Hun stopper.)

AGNETHA

Kan vi prøve en gang til

kan du prøve å se jevnt bortover...?

(Prøver igjen. Rykkvist igjen.)

RALPH

Shite.

AGNETHA

Ok. Fint.

Nå se opp

Bare med øynene.

(Han greier det ikke.)

RALPH

Faen.

Hold opp med dette!

AGNETHA

Unnskyld.

Bare...

bare vær i ro...

(Til vekten.)

det er greit....

jeg skal bare....

(Hun går bak ham, hun strekker seg over hodet hans, han farer opp.)

RALPH

Ikke faen!

AGNETHA

... ta på ham..

unnskyld, jeg mente ikke å skremme deg

jeg skal ikke skade deg.

jeg skal bare banke litt på nesen....

Bare la meg....

(Hun banker en rytme på nesebroen hans. Han blunker raskt, blir urolig idet.)

RALPH

Hei

hei

hei

hei...

(Lyden av pike som ler.... Lys ned på Ralph idet Agnetha går fra ham... viser oss på sin egen nese.)

AGNETHA

Når du banker noen på
nesebroen forventer vi at
personen blunker et par ganger
fordi det er en trussel utenfra,
når det er klart at det ikke er noen trussel...
skal en person være i stand til å justere seg i forhold til det,
men hvis subjektet blunker mer enn tre ganger
er det det vi kaller "utilstrekkelig demping"
som kan være en dysfunksjon av frontallappene.
Manglende evne til omstilling
betyr at du ikke kan tilpasse deg en ny situasjon.
Det er en viss rigiditet der.
Som om personen er frosset.

(Utdrag fra Scene 21; "To omsorgsfulle kvinner møtes")

NANCY

Jeg er "i et veldig dårlig rom"

Jeg vet det.

Og jeg må "komme videre"

(Håndbevegelse som viser å komme videre...)

Jeg vet det.

Jeg vet jeg er klar.

AGNETHA

Hvordan?

NANCY

han

(Hun må gjøre dette..)

tok henne

hun var på vei til Bestemor for meg....

og han tvang henne inn i varebilen

og hun er ti

og

og han...

så pakket han henne inn i plastikk

hun var bevisstløs

men hun var ikke død enda

han tok henne til et *skur* i nærheten

og

vi *tror* at han misbrukte henne seksuelt

før han holdt plastikken over ansiktet hennes

og kvelte henne

(Hun har glemt å puste.)

AGNETHA

Pust.

(Begge puster inn og ut, hendene på brystet, Nancy følger Agnetha på en måte...)

NANCY

Jeg godtar det.

Jeg godtar at hun er død.

Men

(Pause. En slags forferdelig skyldfølelse...)

Jeg er ikke

og jeg trenger å

(Den samme håndbevegelsen som angir å komme videre...)

så

han er neste skritt

Jeg vil vite *hvorfor*.

Jeg vil vite hvorfor *henne*.

Jeg vil at han skal vite hva han har gjort.

Jeg vil at han skal vite hvordan jeg *har* det.

Jeg vil *forstå*.

Hvis jeg kunne forstå *hvorfor*..kunne jeg føle...

kunne det bli..... *bedre*... eller bare rett og slett

annerledes....

Jeg kunne muligens.....

(Håndbevegelsen for tredje gang.)

Jeg har lest all tilgjengelig data i forhold til

Offer-Forbryter Kommunikasjon i

Behandlingen av Seksuelt Misbruk og

VoldsForbrytelseTraume.....

Min organisasjon overvåker alle

Statelige Offer-Sensitive Forbyter Opplegg....

I forhold til Research er jeg upåklagelig forberedt

Jeg tror brevene mine stadfester at jeg er på

høyden.

De sa du kunne hjelpe..

Godkjenne Det.

Få Fart På Det.

Tiden er Inne.

Jeg vil på besøk.

Forslag til diskusjonstemaer:

- Er empati en medfødt menneskelig egenskap?
- Er ondskap en medfødt menneskelig egenskap?
- Hva skal man gjøre med mennesker som ikke har empati?
- Bør offerets pårørende få lov til å påvirke forbryterens straff eller behandling?
- Hvor langt kan man gå i forsøket på å behandle pedofile mennesker? Hvor høy risiko er vi villige til å ta? På bekostning av hvem?
- Hvorfor er vi villige til å akseptere at barn har lavere rettssikkerhet enn voksne?
- Skal man skåne pedofile fra samfunnet eller skal samfunnet skånes for pedofile?
- Ralph har hatt en vanskelig barndom. Hvorfor har vi så vanskelig for å si ifra om barn som lider hjemme? Er barns lidelse en privatsak?
- Handlingen i stykket foregår i England. Ralph sitter fengslet uten muligheter for løslatelse. I USA praktiseres dødsstraff for forbrytelser av typen Ralph har begått. Har vi for milde straffer i Norge?